

R&D poreski podsticaji – Skrivena snaga domaće privrede

Oblast istraživanja i razvoja (eng. Research and Development ili R&D) danas više nije rezervisana samo za velike tehnološke kompanije, već predstavlja važan pokretač rasta i konkurentnosti u savremenom poslovanju. Iako toga često nisu svesne, brojne kompanije u svom svakodnevnom radu već sprovode aktivnosti koje mogu imati karakter istraživanja i razvoja, ali istovremeno propuštaju da ih prepoznaju i iskoriste njihov puni potencijal.

Mnoge zemlje širom sveta uvidele su značaj R&D-a, te kroz različite poreske i finansijske mehanizme aktivno podstiču kompanije da investiraju u inovacije. U Republici Srbiji poreske olakšice u ovoj oblasti u primeni su od 2022. godine. Ipak, u praksi R&D i dalje za mnoge ostaje apstraktan i složen koncept koji često deluje kao nešto što je dostupno samo uskom krugu lica. Upravo zbog toga, značajan broj kompanija ne koristi dostupne podsticaje, iako u velikom broju slučajeva već ispunjavaju potrebne uslove.

U takvom okruženju razumevanje pravnog i poreskog okvira koji uređuje ulaganja u istraživanje i razvoj ne predstavlja samo pitanje usklađenosti sa propisima, već postaje važno strateško pitanje, kako za optimizaciju troškova, tako i za dugoročno pozicioniranje kompanije na tržištu.

Nikolina Dubroja
Advokat
nikolina.dubroja@vp.rs

Sadržaj

04

Šta je uopšte R&D
i zašto je važan?

06

Instrumenti poreske
podrške inovacijama

08

Strategija
kombinovanja

10

Najčešće greške
prilikom korišćenja
R&D poreskih podsticaja

12

Inovacije koje se (ne) isplate:
Koliko zaista košta
ignorisanje R&D podsticaja?

14

Kada inovacija
postane finansijska
strategija

Šta je uopšte R&D i zašto je važan?

Kada se govori o istraživanju i razvoju u poslovnom kontekstu, često se stvara utisak da je reč o vrlo apstraktnim aktivnostima. U praksi, R&D je mnogo opipljiviji i svakodnevno prisutan u radu savremenih kompanija, posebno onih koje se bave tehnologijom, razvojem softverskih rešenja ili inovativnom proizvodnjom. R&D aktivnosti su zapravo projekti koji kompanija svesno pokreće kako bi stvorila nešto novo ili značajno i na taj način unapredila postojeće znanje, proizvode ili procese. Drugim rečima, to nisu jednostavne izmene postojećih rešenja, niti estetske promene proizvoda, već sistematičan rad na inovacijama koje imaju potencijal da unaprede poslovanje i stvaraju vrednost koja se može meriti. Stoga je važno razumeti šta konkretne aktivnosti treba da sadrže kako bi se smatrale inovacijom.

Aktivnosti koje spadaju u R&D obično počinju od ideje koja je dovoljno izazovna da zahteva planiranje i eksperimentisanje. Na primer, razvoj novog softverskog rešenja ne znači samo dodavanje još jedne funkcije u već postojeći program. Pravi R&D projekat podrazumeva da se tim suočava sa problemom koji postojeći alati ne mogu da reše, da istražuje različite pristupe, testira nove algoritme i kreira prototip koji se može evaluirati. U tom procesu svaki korak je dokumentovan – od inicijalne ideje, preko eksperimentisanja, do završnog modela spremnog za primenu.

Isto važi i za fizičke proizvode ili tehnološke procese u kojima razvoj novog materijala, uređaja ili proizvodnog procesa uključuje planiranje eksperimenata, izradu prototipa, evaluaciju rezultata i poboljšanja dok se ne dobije zaista novo ili značajno unapređeno rešenje. Takve aktivnosti zahtevaju kreativnost, ali i sistematičnost koja podrazumeva da svaki korak u procesu mora biti praćen i zabeležen kako bi se mogao dokumentovati napredak i opravdati izvršeno ulaganje.

Jedna od ključnih karakteristika R&D aktivnosti jeste i nesigurnost, odnosno situacija kada se uspeh projekta istovremeno ne može unapred garantovati. Nesigurnost i eksperimentalna priroda rada jesu zapravo ono što R&D čini vrednim sa stanovišta inovacija i poreskih podsticaja, odnosno zbog čega se kao R&D mogu kvalifikovati samo one aktivnosti koje zaista pomeraju granice postojeće tehnologije ili znanja.

Praktični primeri R&D aktivnosti u modernim kompanijama, poput razvoja novog programskog jezika, izrade različitih algoritma, testiranja funkcionalnih prototipova ili pilot-projekata u proizvodnim procesima, dobro ilustruju ovu dinamiku. Međutim, iako je u IT sektoru najveći broj vidljivih primera, istraživanje i razvoj nisu rezervisani samo za navedenu industriju, već se R&D podjednako primenjuje i u proizvodnji, farmaciji, energetici, automobilskoj industriji i mnogim drugim oblastima gde se inovacijama unapređuju proizvodi, procesi i usluge. Prema tome, nezavisno od industrije u kojoj se primenjuje, svaka uspešna R&D inicijativa omogućava brže reagovanje na promene i istovremeno otvara prostor za optimizaciju troškova, odnosno ostvarivanje finansijskih ušteda kroz efikasnije procese i racionalnija ulaganja. Drugim rečima, R&D ne stvara samo tehnološku i tržišnu prednost, već donosi i konkretne finansijske koristi koje kompaniji daju prostor za reinvestiranje u nove projekte, razvoj dodatnih inovacija i dugoročno održiv rast.

Instrumenti poreske podrške inovacijama

Kao što smo već ukazali, u uporednoj praksi države koriste različite instrumente kako bi podstakle ulaganja u istraživanje i razvoj. Stoga, poreske olakšice predstavljaju samo jedan od mogućih modela, dok se u pojedinim jurisdikcijama podsticaji ostvaruju i kroz direktne grantove za istraživačko-razvojne projekte, povoljne zajmove za inovacione aktivnosti ili posebne programe finansijske podrške namenjene razvoju novih tehnologija.

Uprkos ovoj raznovrsnosti instrumenata, značajan broj država odlučio se da centralni mehanizam podsticanja inovacija zasnuje upravo na poreskim podsticajima, imajući u vidu njihovu relativnu jednostavnost primene i mogućnost da se direktno povežu sa investicionim odlukama kompanija. Srpsko poresko zakonodavstvo izabralo je da prati ovaj trend, te je razvilo relativno širok okvir poreskih podsticaja namenjenih kompanijama koje ulažu u oblast istraživanja i razvoja.

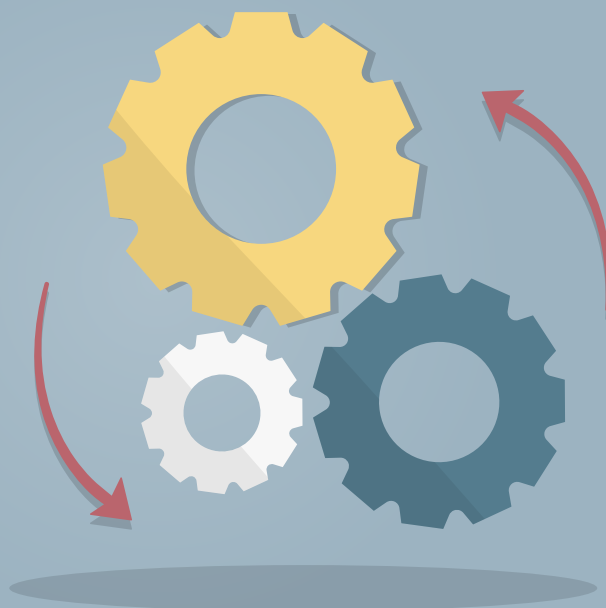
Najznačajniji među njima jesu poreski podsticaj za aktivnosti istraživanja i razvoja koji omogućava da se troškovi nastali u vezi sa R&D projektima priznaju u poreskom bilansu u dvostrukom iznosu.

Pored toga, uveden je i tzv. IP Box režim kojim se prihod ostvaren od komercijalizacije prava intelektualne svojine nastalih kao rezultat istraživanja i razvoja oporezuje po nižoj poreskoj stopi.

Značajan podsticaj predstavlja i poresko oslobođenje za deo poreza i doprinosa na zarade zaposlenih koji su neposredno angažovani na R&D projektima, dok se dodatni mehanizam podsticanja inovacionog ekosistema ogleda i u poreskim olakšicama za ulaganja u startup društva¹.

Svaki od navedenih podsticaja usmeren je na različite aspekte poslovanja kompanije. Pojedini podsticaji utiču pre svega na rashode nastale u poslovanju društava, naročito u pogledu troškova razvoja i troškova rada, dok drugi imaju za cilj povoljnije oporezivanje prihoda koji nastaju kao rezultat uspešno sprovedenih istraživačko-razvojnih aktivnosti.

Upravo zbog toga ovi mehanizmi nisu zamišljeni kao izolovane mere, već kao instrumenti koji mogu da prate čitav životni ciklus inovacije – od faze razvoja, preko faze angažovanja stručnog kadra, pa sve do faze komercijalizacije rezultata istraživanja. U zavisnosti od konkretne poslovne situacije, kompanija može koristiti samo jedan od ovih podsticaja, dok je u drugim slučajevima moguće njihovo međusobno kombinovanje, ukoliko su za to ispunjeni propisani uslovi.

¹ Više o detaljima i primeni svakog od navedenih podsticaja: <https://vp.rs/2023/05/04/poreski-podsticaji-u-oblasti-istrazivanja-i-razvoja/>.

Strategija kombinovanja

U praksi posebno značajan efekat postiže se kada se poreski podsticaji pravilno kombinuju. Budući da svaki od njih deluje na drugačiji element poreskog opterećenja, njihova istovremena primena može dovesti do značajnih ušteda za kompaniju. Tako, na primer, dvostruko priznavanje troškova istraživanja i razvoja utiče na umanjenje osnovice poreza na dobit, dok oslobođenje za zarade zaposlenih smanjuje ukupne troškove rada tokom trajanja projekta. Kada se razvoj uspešno završi i rezultira zaštićenim intelektualnim dobrom, prihod koji kompanija ostvaruje od njegove komercijalizacije može se oporezovati u okviru IP Box režima po znatno nižoj poreskoj stopi.

U takvoj strukturi podsticaji deluju istovremeno na više nivoa poslovanja, te se na ovaj način smanjuju troškovi razvoja, umanjuju troškovi zarada zaposlenih, dok se prihodi od inovacija oporezuju na optimalniji način. Kao rezultat, kompanija ostvaruje značajno veći neto prihod i stabilniji novčani tok, što otvara prostor za dalje investicije u razvoj novih proizvoda, tehnologija i poslovnih modela.

Praktičan primer takvog pristupa može se videti kod tehnoloških kompanija koje razvijaju sopstveni softver. Tokom faze razvoja, troškovi programera i drugih stručnjaka mogu biti obuhvaćeni poreskim oslobođenjem za R&D zarade, dok se svi troškovi projekta istovremeno priznaju u poreskom bilansu u dvostrukom iznosu. Kada softver bude završen i počne da generiše prihod kroz licenciranje ili prodaju, dobit nastala od tog autorskog prava može se oporezovati u okviru IP Box režima po efektivnoj poreskoj stopi od 3% (praktičan primer rezultata kombinovanja R&D double deduction podsticaja i IP Box režima prikazan je u nastavku).

Na taj način, kombinovanje podsticaja omogućava da se poreske olakšice koriste kako u fazi razvoja, tako i u fazi komercijalizacije inovacije.

Naravno, u praksi je za pravilnu primenu i kombinovanje ovih mehanizama neophodno pažljivo planiranje i analiza svake pojedinačne situacije. Zbog toga se kompanijama preporučuje da, u saradnji sa poreskim i pravnim savetnicima, unapred razmotre dostupne opcije i razviju odgovarajuću strategiju njihovog korišćenja.

Najčešće greške prilikom korišćenja R&D poreskih podsticaja

Dosadašnje iskustvo pokazuje da se prilikom apliciranja za dodelu R&D podsticaja često otvara niz praktičnih pitanja. Navedeni izazovi najčešće dolaze do izražaja upravo u trenutku kada kompanije pokušavaju da odgovore na zahteve poreskih organa u postupku utvrđivanja ispunjenosti uslova za njihovu dodelu. Interesantno je da se određeni problemi pojavljuju iznova, bez obzira na delatnost ili veličinu same kompanije, te ćemo u nastavku ukazati na najčešće propuste koji mogu usporiti ili otežati navedeni proces.

1) Aktivnosti nisu jasno dokumentovane kao R&D projekti

Prvi korak u korišćenju poreskih podsticaja jeste pravilno prepoznavanje aktivnosti koje se mogu smatrati istraživanjem i razvojem. Iako se u suštini mogu svrstati u R&D aktivnosti, u velikom broju slučajeva projekti razvoja proizvoda, softvera ili tehnoloških rešenja nisu formalno definisani kao takvi.

Izuzet toga, ne postoje jasni opisi ciljeva, planirane faze projekta, niti dokumentacija iz koje bi se moglo utvrditi koje su aktivnosti sprovedene i sa kojim očekivanim rezultatima. Kada takva struktura izostane, naknadno dokazivanje da konkretan projekat ima karakter istraživanja i razvoja može biti znatno otežano. Bez sistematične dokumentacije teško je utvrditi da li projekat zaista sadrži elemente novine, kreativnosti i tehnološke neizvesnosti koji su karakteristični za R&D aktivnosti.

2) Nepotpuna evidencija angažovanja zaposlenih na R&D projektima

Dodatni izazov odnosi se na način evidentiranja rada zaposlenih koji učestvuju u projektima istraživanja i razvoja. Pojedine poreske olakšice zasnivaju se na vremenu koje zaposleni provode radeći na takvim projektima, zbog čega je neophodno voditi preciznu evidenciju njihovog angažovanja. U praksi, ugovori o radu i interna dokumentacija zaposlenih često ne odražavaju stvarne aktivnosti, ili pak u određenom obimu postoji kolizija između opisa posla iz ugovora o radu zaposlenih i stvarnih aktivnosti koje obavljaju. Prema tome, čak i kada zaposleni učestvuju u razvoju novih rešenja, bez jasne evidencije radnih sati i angažovanja na konkretnim projektima, utvrđivanje obima R&D aktivnosti postaje problematično.

3) Nedovoljno jasno identifikovani troškovi istraživanja i razvoja

Slična situacija javlja se i kod identifikacije troškova koji su neposredno povezani sa istraživanjem i razvojem. Za primenu podsticaja u vidu dvostrukog priznavanja troškova neophodno je da se jasno utvrdi koji rashodi su nastali upravo u vezi sa R&D aktivnostima. Ukoliko se troškovi razvoja ne vode kroz posebne evidencije ili nisu povezani sa konkretnim projektom, može biti teško precizno utvrditi taj iznos. U takvim okolnostima često nije moguće primeniti ovaj podsticaj u punom obimu usled nedostatka dokumentacije koja bi potvrdila tačan iznos relevantnih rashoda.

4) Razvoj za sopstvene potrebe ili po narudžbini

Još jedna važna okolnost odnosi se na pitanje za čiji račun se sprovodi istraživanje i razvoj. Da bi društvo koristilo određene R&D poreske podsticaje, neophodno je da aktivnosti obavlja za sopstvene potrebe i da zadržava rezultate tog razvoja. U praksi se, međutim, često dešava da kompanije razvijaju softver ili tehnološka rešenja po narudžbini klijenata. U takvim situacijama projekat razvoja predstavlja pružanje usluge drugom licu, dok prava na konačnom proizvodu pripadaju naručiocu. Kada je razvoj sproveden za račun drugog lica, takva aktivnost se po pravilu ne može tretirati kao R&D u smislu poreskih podsticaja koji se odnose na sopstvene razvojne projekte društva.

5) Zanemarivanje teritorijalnih uslova za R&D aktivnost

U primeni pojedinih podsticaja važno je voditi računa i o teritorijalnom aspektu sprovođenja istraživanja i razvoja. Naime, dvostruko priznavanje troškova moguće je ostvariti samo za aktivnosti koje se u najvećem delu sprovode na teritoriji Republike Srbije (uz primenu određenih izuzetaka). Kompanije koje deo istraživačkih aktivnosti organizuju van zemlje ponekad zanemare ovaj uslov ili ne raspolažu dokumentacijom iz koje bi se jasno videlo gde su pojedine aktivnosti sprovedene.

6) Prava intelektualne svojine nisu zaštićena

Problem se često javlja i u vezi sa zaštitom rezultata razvoja. Naime, za primenu IP Box režima neophodno je da društvo bude nosilac deponovanog autorskog dela, patenta ili drugog prava intelektualne svojine koje je nastalo kao rezultat aktivnosti istraživanja i razvoja (ili je podnelo odgovarajući zahtev Zavodu za intelektualnu svojinu najkasnije do isteka poreskog perioda u kom se prvi put primenjuje ovaj vid podsticaja).

U praksi se dešava da kompanije razvijaju softver ili drugo tehnološko rešenje, ali ne izvrše njegovu registraciju kod nadležnog organa, odnosno ne podnesu prijavu za zaštitu prava kod Zavoda za intelektualnu svojinu Republike Srbije. U takvoj situaciji, iako je razvoj faktički sproveden, društvo ne ispunjava formalni uslov za primenu IP Box podsticaja, s obzirom na to da pravo intelektualne svojine nije deponovano ili prijavljeno u propisanom roku.

Inovacije koje se (ne) isplate: Koliko zaista košta ignorisanje R&D podsticaja?

U svetu u kom se konkurencija meri brzinom inovacija i sposobnošću da se tržištu ponudi nešto novo, svaka ušteda koja nastaje kroz poreske olakšice može biti odlučujuća. S druge strane, posledice njihovog propuštanja često nisu odmah vidljive, međutim, ali su i više nego stvarne: veći porez na dobit, veći trošak zarada i niži kapital za reinvestiranje u nove tehnologije i proizvode. Drugim rečima, neiskorišćeni podsticaji nisu samo propuštena prilika, već predstavljaju stvarni finansijski gubitak.

Da bi slika bila jasnija, zamislimo softversku kompaniju koja razvija inovativnu platformu za upravljanje proizvodnim procesima u industriji. Kompanija ima deset programera sa prosečnom mesečnom bruto zaradom od 300.000 dinara, angažovanih na projektu koji uključuje razvoj novog algoritma za optimizaciju proizvodnje i testiranje funkcionalnih prototipova softverskog rešenja.

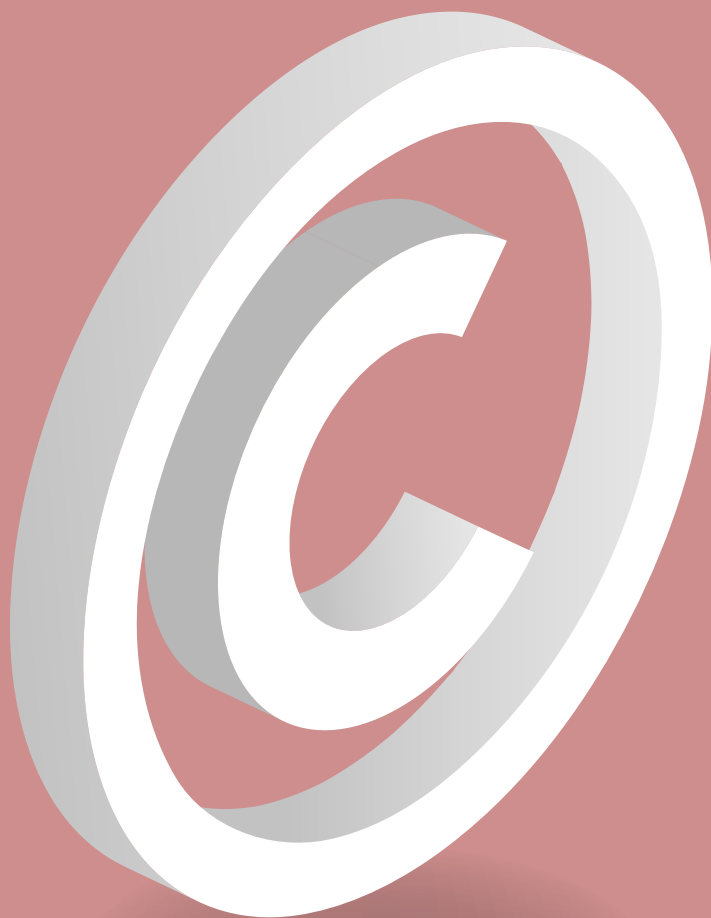
Ukoliko pretpostavimo da kompanija na godišnjem nivou ostvaruje prihode od oko 200 miliona dinara, uz ukupne rashode od približno 150 miliona dinara, njena oporeziva dobit iznosila bi oko 50 miliona dinara, što bi za posledicu imalo porez na dobit u iznosu od 7,5 miliona dinara.

Međutim, ukoliko se ove aktivnosti pravilno prepoznaju kao R&D i sistematski dokumentuju, efekat poreskih podsticaja je značajan: dvostruko priznavanje troškova projekta umanjuje osnovicu poreza na dobit za oko 36 miliona dinara godišnje, čime se oporeziva dobit spušta na približno 14 miliona dinara, a sam porez na dobit na oko 2,1 milion dinara. Kada se na to doda IP Box režim koji efektivnu stopu poreza na prihod od softvera može spustiti na svega 3%, kompanija ostvaruje značajne uštede, dok u pojedinim slučajevima pravilnim kombinovanjem podsticaja ukupno poresko opterećenje može biti svedeno na nulu.

Na prikazanom primeru najjasnije se vidi razmera razlike između situacije u kojoj se podsticaji ne koriste i one u kojoj se pravilno identifikuju i primenjuju. Iako su u realnim, složenijim poslovnim sistemima kalkulacije znatno kompleksnije i zavise od niza faktora, osnovna logika ostaje ista. Prostor za optimizaciju gotovo uvek postoji, ali je njegova iskorišćenost direktno uslovljena pravovremenim prepoznavanjem R&D aktivnosti i njihovim adekvatnim pravnim i poreskim tretmanom. Zato ovaj primer ne treba posmatrati kao izuzetak, već podsetnik koliko odluke u vezi sa R&D podsticajima mogu imati konkretan finansijski efekat.

Kada inovacija postane finansijska strategija

Ono što se iz prakse jasno vidi jeste da R&D podsticaji nisu tehnička poreska tema, već pitanje načina na koji kompanija razume sopstveno poslovanje. Razlika između kompanija koje ih koriste i onih koja ih propuštaju često ne leži u tome da li inovacije postoje, već u tome da li su one prepoznate, strukturirane i pravilno evidentirane. U tom smislu, R&D nije samo razvoj novih proizvoda ili tehnologija, već i sposobnost kompanije da sopstvene procese prevede u okvir koji omogućava njihovu merljivost, dokumentovanost i, konačno, strateško poresko planiranje i optimizaciju.

Istovremeno, značaj ovih podsticaja ne ograničava se na pojedinačne uštede, već se proteže i na dugoročno planiranje projekata. Kada se pravilno postave, R&D mehanizmi postaju alat koji povezuje razvoj, finansije i strategiju, omogućavajući kompaniji da inovacije ne posmatra kao trošak, već kao kontrolisanu i optimizovanu investiciju.

U tom procesu posebno dolazi do izražaja potreba za usklađenim delovanjem različitih funkcija unutar kompanije, imajući u vidu da pravilna primena podsticaja podrazumeva vođenje različitih evidencija kroz sve faze projekta. Upravo u toj tački nastaje ključna razlika između ad hoc razvoja i sistemskog pristupa koji dugoročno menja način na koji kompanija upravlja svojim poslovanjem.

Ipak, granica između dozvoljene optimizacije i nepravilne primene često je suptilna i u velikoj meri zavisi od konkretnih činjenica svakog projekta. Zbog toga se primena R&D podsticaja ne može svesti na univerzalni model, već zahteva individualnu procenu pojedinačne situacije kako bi se omogućilo da puni potencijal ovih mehanizama zaista bude ostvaren.

VP advokatska kancelarija pruža pravnu podršku domaćim i međunarodnim kompanijama u oblasti poreskih podsticaja za istraživanje i razvoj, sa fokusom na prepoznavanje R&D aktivnosti, njihov pravilan poreski tretman i primenu dostupnih poreskih olakšica u skladu sa važećim propisima Republike Srbije.

Naš tim savetuje klijente u svim fazama korišćenja R&D podsticaja koji prevashodno uključuju identifikaciju projekata, strukturiranja relevantne dokumentacije, kao i pravnu pomoć u postupcima pred poreskim organima.

Za sve dodatne informacije i stručnu pomoć, možete nas kontaktirati putem sledećih e-mail adresa:

- info@vp.rs
- nikolina.dubroja@vp.rs

